

H. Millas'ın 'Azınlıkça' (Gümölcine) ve 'Agos' (İstanbul) için ALGI(LAMAK) yazısıdır. 15 Şubat 2016.

Son yıllarda Türkiye'de dile getirilen hukuk ve haklar alanındaki şikâyetleri göz önüne alınca, babam yaşındaki bütün azınlık insanlarını bilge kimseler olarak düşünürüm. Azınlık üyeleri Türkiye'yi çok iyi anlamıştı; sosyolog ve siyaset bilimci gözlemciler gibi. Çocukluk yıllarımda ama sonraki on yıllarda da içinde büyüdüğüm evde bazı durumları "biz" çok doğal sayardık. Bugün aynı durumları bazı insanların ilk kez yaşadığını gibi şaşmalarına şaşıyorum.

Özet olarak söylersem azınlıklar, devletin propagandalı süslü söylemine hiçbir zaman inanmadı. İnanması da imkânsızdı zaten, çünkü devletin yaptıkları gerçek durumu hep hatırlatırdı. Örneğin anayasada sözü edilen vatandaşlar arasında eşitlik sözünün geçersiz olduğunu azınlığın on yaşındaki çocukları bile bilirdi. Devletin ve ülkenin temel ilkelerinden biriydi eşitsizlik, kuruluş felsefesi gibi bir şeydi. Özellikle eşitsizlik hukuk alanında çok açıktı. Azınlıklar hâkim karşısına çıkmaktan ödleri kopardı. Kararlar vatanın yüksek çıkarı doğrultusunda alındığı için "yabancılar" ayrıntı ve peşinen haksız sayılırdı.

“Şimdi hukuk alanında sorun var” sözü bu yüzden yanlıştır; “bu sorun hep vardı” demek daha doğru. Yeni olan, “öteki” sayılanların değişmiş olması. Örneğin, eskiden azınlıklar, dış güçlerin uzantısı, düşman, beşinci kol, yabancı lobilerin maşası, hainler diye bilinirdi. Şimdi bu sıfatlar başkaları için de kullanılıyor. Yeni bir durum yok demek istiyorum. Bu sıfatlarla ötekileştirenlerin, hukuk alanında haklarını aramaları o zaman da boşuna bir çabaydı. Mahkemelerde gereğinin yapılacağını bizim evde biz bilirdik. Bu durumu “normal” sayardık.

Eleştiri ve şikâyet seslendirmek küstahlık sayılırdı. Gerektiğinde “Türklüğe hakaret” ettiğimiz iddia edilirdi. Belki bugünkü uygulamalardan fark, eskiden hakaret davalarının pek sık açılmadığı idi. Ayrıca eskiden mahkemelerde vakit kaybetmek gerekmeden verilirdi ceza. Kestirmeden yani. Bir teftiş memuru dükkâna uğrar bir eksiklik bulurdu. Veya daha dobra bir davranışla karakola çağrılır insanlara gözdağı verilirdi. Ama biz “akıllı ol” mesajını doğru okuyup başımızı eğip etliye sütlüye karışmadığımız için bu konuda bugüne kıyasla daha rahattık. Bugün nerede babamın o biat bilgeliği!

Sevilmeyenlerin (yani azınlıkların) malları el değiştirdi. Büyük aşama kaçtırmalar ve nüfus mübadelesiyle oldu. Benim yaşadığım daha sonraki Varlık Vergisi idi. Şimdi kayyumlar yapıyor benzer işi. Azınlık vakıflarına “çeki düzen” de veriliyor. “Biz” Osmanlı dönemindeki müsadereyi de duymuştuk. Tabii müsadere ile kayyum arasında temel bir fark var. Şimdi yapılanlar yasaya uygun biçimde yapılıyor. Bu da zaman içinde alınan yolu gösteriyor.

Son günlerde bir de “milli” olma/olmama meselesi çıktı. Biz bu millilik işini çok eskiden biliriz. Doğuştan gayri milli sayıldığımızdan. Ülke vatandaşlarının milli ve gayri olanı diye ayrılması – Müslim ve gayri Müslim der gibi – eski bir uygulamadır. Uygulama eski de, bu kategoriye kimin konulacağı konjonktüre göre değişiyor. Bakalım on yıl sonra kimleri göreceğiz bu kategoride?

Belki eskilere göre en büyük fark basındır. Benim zamanımda azınlık yazarları iyiden iyiye akıllanmıştı. Hiç şikâyet etmez, onlara ilişkin de olmazdı. 1950’lerde bir Rum’un, bir Ermeni’nin çıkıp “devleti” eleştirdiğini hiç hatırlamıyorum. Serteller ve Aziz Nesin gibi birkaç kimse bu kuralı ihlal eder gibi oldu ama anında onlara durumun vaziyeti bildirildi: Kırmalar yıkmalar sürgünler vb. Tabii gazeteci oldukları için değil, komünist oldukları için kovalandılar. Paralel veya terörist olmak gibi bir şeydi o yıllarda komünizm. Ne de olsa zamanla ülke değişiyor, ama yavaştan.

Eskiden derin devlet diye bir kurum vardı. Bu derin şeyin işlevi işleri hızlandırmaktı. Mevzuatla

vakit kaybetmemek için vardı. Kimin ne olduğunu önce kararlaştırılır sonra yasa masa, mevzuat filan demeden şıp diye mesele hallolurdu. Böylece devletin randımanı çok yükselmişti. Bizim evde mevzuatın ne olduğunu pek merak etmezdik. Nasıl olsa ihlal edilecekti. Biz başımızdakilerin ruh halini, gönlünde yatanları, kafasında esenleri, o günkü keyfini filan bilmek isterdik. Polisten de çok korkardık. Polis bizi değil, kim olduklarını tam bilmediğimiz birilerini bize karşı korur gibi bir halleri vardı. En azıdan biz böyle algıydık onları. Bugün böyle hissedenlerin, eskiden de bizlerin böyle hissettiğimizi bilmelerini isterdim. Bu kader paylaşması her iki yana da teselli verir herhalde.

Devlet içinde kadrolaşma sorunu yaşamazdık çünkü devlet memuru olmak bize baştan yasaktı. Böylece rahattık. Paralel sayılmamız da olanaksızdı. Yani eskiden işler aynıydı ama daha sistemli yürütülürdü. Birilerini istihdam edip sonra onlarla uğraşmak yerine, işe hiç alınmazdı. Böylece günah keçisi olmamız için memuriyetten geçmemiz gerekmiyordu. Bunun başka yolları vardı. Ama günah keçileri ülkede şu veya bu biçimde hep var olmuştur. Azınlıklar başta olmak üzere, ayrımcılar, Moskova uşakları, şeriatçılar gibi. Bugün de durum eskiye bütünüyle benzemiyor diyemeyeceğim. "Batıcı lobiler" yeni bence.

Meşruiyet sorunu da benziyor. Böyle bir sıkıntı eskiden de pek olmadı ülkede. "Meşru" kelimesine "fiili durum" anlamını vererseniz, bu alanda ne çelişki doğar, ne sıkıntı, ne de tartışacak bir durum. Her şey yerli yerine oturur. Biz meşruiyet konusunu hiç gündeme getirmezdik. Fıtrata uymayan, yabancı bir kavramdır aslında bu soyut siyasi kavram. Biz kimin egemen olduğuna bakardık. Kimse o, odur meşru olan. Gerisi boş laf. Lafla de gemimizin yürümeyeceğini bilirdik. Gemisini kurtarana da "kaptan" derdik. Şimdi de öyle galiba.

Bir iki şey eklemek istiyordum ama yerim dar. Kısaca: Eskiden de masumiyet karinesi kullanılmazdı; iftira, "hüküm" sayılır insanlar süründürülürdü. Komplo teorileri de eski bir hastalık olan paranoyanın belirtisi olarak yaygındı. Yani, yaşlandım ama pek farklı bir dünyada yaşamıyor duygusunu yaşıyorum. Balkanlarda yaşayan azınlıklar bunları bilir. Darısı çoğunluğun başına.